

Lucius Anneus Seneca

FAIDRA

(přeložila Eva Stehlíková)

Osoby

Hippolytus, syn Thesea a Amazonky Antiopy

Faidra, žena Theseova

Theseus, athénský král

Chůva Faidřina

Posel

Chór krétských žen

Přátelé Hippolytovi

Scéna

V Athénách, před královským palácem

Čas

Tragédie se odehraje v jediném dni, začíná za úsvitu

PRVNÍ JEDNÁNÍ

HIPPOLYTOS

Jděte a obkličte stinné lesy
i nejvyšší hřebeny kekropských hor.
Pročešte rychle všechna křoviska
rostoucí na kamenných úbočích
i v údolích, kde běhutý proud
bičuje břehy svými vlnami.
Vylezte vzhůru do kopců,
jež věčně pokrývá sněžný šat.
Vy zase jděte tam, kde se vypíná
háj oliv a kde se prostírají lučiny,
jež rosou Zefyrův vánek chlácholí
a jarní květy něžně problouzí,
tam, kde slabý proud Ilissu
se prodírá půvabnými poli
a závistivě čistí pobřežní písek.
Vy jděte tam, kde u Marathonu
se otvírá průsmyk, v němž stáda
mládat hledají noční pastvu,
vy zase tam, kde zmrzlý povrch
drsných hor teplé větry hladí

a obměkčují.

Ať na svahy sladkého Hymetu
vyleze někdo a jiný na Afidnu zas!
Tahle část zůstávala dlouho chráněná
tam, kde mys Sunion ostře spadá
k zátočinám pobřeží. Ten, kdo miluje lesy,
ať jde do Fily, tam číhá divočák,
tolikrát zraněný postrach všech rolníků.
Teď jděte a povolte vodítka stopařům,
drsné plemeno Molosů držte zkrátka
a divokým Kréťanům ať se obojek
zařizne do krku.
Odvážné Spartany chtivé kořisti pevně držte.
Teď je pusťte! Ať jejich bystré nozdry větrí,
ať s čenicichy u země hledají douputa
– dokud je ještě šero
a zvěř zanechala své stopy
v orosené půdě.
Někdo ať na své svalnaté šíji
nese vzácné síť, jiný ať spěchá
s oky a provaz ozdobený peřím
ať děsí zvířata.
Tobě se chvěje metací oštěp,

ty musíš oběma rukama držet
 těžké kopí s bronzovou špicí.
 Ty nadháněj, štví svým křikem šelmy,
 co se na tebe stěmhlav ženou.
 A ty vítězí, křivým nožem vyvrhni
 jejich útroby.
 Přijď, moje družko, mužná bohyně!
 Tvému panství se otvírají
 všechna skrytá místa země.
 Tvůj oštěp, jenž nemine cíl,
 dostihne zvířata pijící
 z ledové tříště Araxu
 či skotačící na řece Histru
 spoutané silným mrazem.
 Tvá pravice uloví lvy
 v Africe i laně na Krétě,
 lehkou rukou probodneš
 i rychlonohou antilopu.
 Pruhovaní tygři ti nabídnou hruď
 a chlupatí bizoni zase záda,
 tak jako volí s širokými rohy.
 Cokoli žije ve volné přírodě,
 ať jsou to bohaté arabské lesy
 nebo ubohá saharská pole
 či pusté pláně Sarmatů,
 hřbety divokých Pyrenejí
 nebo hyrkánské strže,
 všechno se bojí tvého luku, Diano!
 Budeš-li stát při svém cititeli,
 který ti v lesích přináší oběť,
 jeho síť udrží chycenou zvěř,
 žádná noha mu nezničí osídla,
 na voze ještě bučící kořist
 doprovodí venkovský lid a psi
 s čenichy zrudlými krví
 ve velkém triumfu domů
 se navrátí.
 Bohyně, tys mne slyšela:
 štěkot psů dal mi znamení.
 Lesy mne volají! Tam, tam,
 pojďme a pěšinou zkrátme si
 dlouhou cestu.

DRUHÉ JEDNÁNÍ

FAIDRA

Má rodná Kréto, mocná vládkyně moří,
 bezpočet je tvých lodí, jež doplují
 snad až ke všem vzdáleným břehům!
 Proč jsi mne provdala jak rukojmí,
 nechala žalně žít život v slzách
 pod střechou domu, který nenávidím?
 Můj muž, ten tulák Theseus, je pryč
 – tak dokazuje věrnost všem svým ženám!
 Ten statečný voják, nohsled drzouna,
 co hodlá vyrvat ženu Hádovi,
 se vydal černou tmou až k jezeru,
 odkud se ještě nikdo nevrátil.
 Ten zuřivec jde dál a nezdrží ho
 strach ani stud. Tam na dně podsvětí
 chce Hippolytův otec najít hřích.
 Teď jiný smutek budí se v mé duši.
 Nic nemůže mne zprostit trápení
 – spí se mnou v hloubi tichých nočních hodin.
 Zlo roste, mohutní a sálá žárem
 jak láva tryskající z Etny,
 Athénin tkalcovský stav je opuštěn
 a útek vlny vyklouzl z mých prstů.
 Mne netěší jít s dary do chrámu,
 stát před oltáři v houfu žen
 a nosit pochodeň za tichých obřadů
 a v zbožných modlitbách se blížit pokorně
 k bohyni Athéně, již patří tato zem.
 Vzít do své malé ruky těžký oštěp,
 štvát rozzuřenou zvěř! Tak to mne těší!
 Kam jdeš, má duše? Kde se vzal ten pud?
 Poznávám osudný hřích své matky,
 nás obě žene láska do lesů.
 Ubohá matko, jak je mi tě líto,
 hříšným zlem jata milovalas býka,
 jenž jařmo nesnesl a vedl stádo
 nezkratné. Ale on tě miloval!
 Kdo pomůže mi zkotit strašný žár,
 který mne sužuje? Snad nějaký bůh?
 Nebo se vrátí zpátky Daidalos
 znalý všech umění? Vždyť Minotaura
 dokázal zavřít v slepém labyrintu!
 Co ale pro mne může udělat?
 Může mi pomoci v mém neštěstí?

Venuše nenávidí nás všechny,
potomky Apollóna. Proto pouta,
jež svázala ji a boha války,
nám připravila a zatížila celý rod
děsivou vinou. Žádná z Mínoových dcer
nenajde lásku. Každá zemře ve hříchu.

CHŮVA

Sám otec bohů je tvým předkem,
Faidro! Ze svého srdce vyžeň hřích,
plameny vášně uhas, zbav se naděje!
Ten, kdo se hned na počátku vzepře,
má šanci zvítězit, být v bezpečí.
Kdo v sobě živí svůdné, sladké zlo,
nikdy se nezbaví jha, které přijal.
Vím dobře: královská pýcha je strašná,
jste zarputilí, poznat pravdu neschopní.
Přijmu to, ať je konec jakýkoli,
tváří v tvář smrti můžeme být stateční.
Chťit dobro a nezaváhat, to je ono!
Stud nám má říci, kde jsou hranice.
O co se snažíš, ubožačko? Tvůj dům
je bezectný. A ty to chceš ještě zhoršit?
Chceš matku překonat? Tvůj hřích je oblundnější.
Obludu zplodil osud, zločin povaha.
Cítíš se v bezpečí a nemáš strach,
spoléháš, že tvůj muž se nevrátí?
Tak to se mýlíš! Věř si, že Theseus
zůstane navždy zajat v podsvětí.
A co otec Mínos, který vládne mořím
a dává zákon stovkám národů?
Myslíš, že před ním svůj zločin utajíš?
Rodiče mají bystrý zrak a lstí
můžeme zločin ukrýt šikovně.
Ale co otec tvé matky, Apollo,
jež oblévá světlem celý širý svět?
Co otec bohů, mocný Jupiter,
třesoucí zemí, v ruce pochodeň?
Ty věříš, že svůj zločin můžeš skrýt
před svými předky, kteří všechno vidí?
I kdyby zhýralost a hříšný svazek
bohové dobrotivě skryli v tmách,
tvůj zločin zničí navždy důvěru.
A co strach z trestu, mysl plná děsu,
vina, jež duši neustále dusí?
Nikdy si nemůžeš být jista,

že zločin projde bez povšimnutí.
Prosím tě, ztlum ten plamen hříšné lásky!
Takový zločin nezná ani barbar,
co žije v nehostinné Tauridě,
Skyt nebo obyvatel Getských plání.
Vyžeň tu hroznou špatnost ze své mysli,
na matku vzpomeň, boj se dalších mužů.
Chceš lůžko otce sdílet s jeho synem
v bezbožném lůně počít bastardy?
Jdi! Postav na hlavu přirozený řád!
Proč tady nejsou obludy a proč
je opuštěný bratrův labyrint?
Proč musí všichni slyšet strašnou zvěst
a příroda se musí vymknout z kloubů,
když krétská žena miluje?

FAIDRA

Já vím,
máš pravdu, chůvo. Vášně mne žene dál,
řtím se do propasti vědomě
a odhazuji vyžádané rady,
jako když plavec vede plnou loď
vstříc vlnám a loď se řtí do hlubin
a veškeré úsilí jde vniveč.
Co zmůže rozum! Vášně zvítězí
a celé myslí vládne jak mocný bůh.
Amor, ten křídlatec, má velký vliv
všude. Děsí i nejvyššího z bohů
plameny, které nelze uhasit.
Žár pocítil i válkychtivý Mars,
i Vulkán kovající trojklanný blesk,
mistr, jenž ve své dílně přikládá
pod kotel Etny stále běsnící.
I samotného Apollona, jehož šíp
nemine cíl, ten klučík překoná
a mezi nebem a zemí létá si.

CHŮVA

Z lásky udělal boha hnusný chtíč
toužící po hříchu a po svobodě.
Falešný bůh pak dostal jméno vášně.
Venuše svého vrtkavého syna
vysílá po celé zemi a on
zběsile šípy v letu vystřeluje.
Nejmenší z bohů má největší moc
a to se hodí duším milujících –

co matka stvrdí, Amorův luk dokoná.
 Ten, kdo se těší ze štěstí,
 koupe se v přepychu a vyhledává
 jen věci zvláštní, neobyčejné.
 A tehdy štěstí doprovází chtíč.
 Už nestačí nám obyčejná strava
 na hostině, k níž zve nezkažený mrav.
 Proč tenhle mor se chudým vyhýbá
 a často vybírá si domy bohatců?
 Proč svatá láska hledá nízkou střechu
 a obyčejný lid se umí krotit
 a zdravě žít? A zatím chtivý boháč
 po moci prahne a chce víc, než smí.
 Přemíra moci chce jen další moc.
 Ty víš, co sluší paní na trůně:
 ostych a bázeň před žezlem krále.

FAIDRA

Mně vládne láska jen a nebojím se
 žádného příchozího. Ten, kdo vstoupil
 jednou do tmy, do království mrtvých,
 ten nikdy klenbu nebes neuzří.

CHŮVA

Nevěř! I když Pluto zavře bránu
 a Kerberos bude střežit podsvětí,
 Theseus vždycky najde cestu zpět.

FAIDRA

Snad bude k naší lásce shovívavý.

CHŮVA

Byl krutý k Antiopě, i když byla
 vzor počestnosti. Tvrdě ji zasáhl.
 Přemýšlej, jak zuřivce obměkčit,
 takový manžel má být spíše chlácholen.
 A kdo by mohl pohnout Hippolytem?
 Ten nenávidí pouhé jméno žena!
 Celý svůj život prožil v celibátu.
 Je Amazončin syn – nedbá manželství.

FAIDRA

I kdyby se schoval v zasněžených horách,
 na ostré skály rychle vylezl,
 já za ním půjdu přes hory a lesy.

CHŮVA

A on se zastaví a podvolí se?
 Opustí cudnost pro necudnou lásku?
 Vzdá se nenávisti ten, kdo všechny
 svou nenávistí pronásleduje?
 Prosbami nad ním nelze zvítězit.
 Je divoch!

FAIDRA

Láska přemůže i divokost!

CHŮVA

Uteče!

FAIDRA

Půjdu za ním i přes moře!

CHŮVA

Vzpomeň si na otce!

FAIDRA

Ty na matku!

CHŮVA

Straní se žen!

FAIDRA

Pak nemám sokyni!

CHŮVA

Tvůj muž se vrátí!

FAIDRA

Přítel Pirithoa?

CHŮVA

Co otec?

FAIDRA

Laskavý otec Ariadnin?

CHŮVA

Zapřísahám tě při svých šedinách,
 při prsech, co tě kojily a srdci
 starostmi vyčerpaném! Zachraň se!
 Opust svou vášeň, chtěj se uzdravit!

FAIDRA

Mé srdce veškerý stud neopustil.
Tak dobře, chůvo! Jestliže nezískám
svou lásku, musím nad ní zvítězit
a tebe, má cti, nenechám pošpinit!
Je jeden způsob, jak tomu uniknout.
Jdu za mužem a smrt tu hanbu odvrátí.

CHŮVA

Mé dítě, uklidni se! Zkroť svou mysl
a opusť nápad, který se v ní zrodil.
Důkazem, že jsi hodna života,
je právě to, že myslíš na svou smrt.

FAIDRA

Je rozhodnuto: smrt. Jde jen o to, jak!
Nalehnout na meč? Skončit v oprátce?
Nebo se vrhnout z Akropole dolů?
Podej mi zbraň, ať zachráním svou čest.

CHŮVA

A to ti mé stáří nezabrání
jít smrti střemhlav vstříc? Tak se braň!
Z bran smrti nikdo zpátky nevyjde.

FAIDRA

Nevidím důvod, který by mi bránil
zemřít, když jsem se k tomu rozhodla.

CHŮVA

Jediná útěcho mých unavených let,
když už se ve tvé mysli probudila
taková vášně, nedbej pověsti.
Je příznivější k špatným nežli dobrým.
Tak zkusme získat toho mladíka,
který má duši smutnou, nepřístupnou.
Vezmu to na sebe a pokusím se
pohnout zuřivostí toho divocha.

PRVNÍ PÍSEŇ CHÓRU

Venuše zrozená v bouřlivém moři,
ty, kterou Amor matkou nazývá!
Tvůj syn je nezbedný šibal!
S lehkostí vládne šípy
a jeho luk vždycky je pošle
bezpečně k správnému cíli.

Rána se nezdá veliká,
zato šíp pronikne tělem
hluboko do morku kostí.
Žádný mír nejde s ním uzavřít!
Po celém světě rozsévá
čile své letící střely.
Všude plamen Amorův znají:
v zemích, kde slunce vstává,
tam, kam chodívá zapadnout,
v zemích na žhnoucím jihu,
na dálném chladném severu!
Vzbuzuje divokou vášně
v mladících, ve starcích znavených
roznítí znovu dávný žár,
do hrudi panenské vnese
neznámý palčivý nepokoj,
poručí nebeským bohům
na sebe falešnou podobu
vzít a pobývat na zemi.
Apollo jako pastýř
odložil lyru a sýringou
poháněl a svolával stádo.
Jupiter vládoucí oblakům,
často si oblékl něžný šat:
nad sním bělejší křídla,
labutě mroucí sladký hlas.
Jindy zas jako chlípný býk
nastavil dívčím hrám svůj hřbet,
s Europou vrhl se do vln,
panstvím bratra Neptuna
přes moře kopyty vesloval,
hrudí rozrážel oceán
ten násilník, co se strachoval
o kořist, kterou unesl.
Diana, jasná bohyně,
vládkyně temné oblohy,
vzplanula láskou a bratrovi
svůj skvoucí kočár předala,
aby jej jinak řídil v noci.
Apollo dokázal spřežení
obracet rychleji cestou:
obvyklou délku ztratila noc
a den se pozdě probouzel,
zatímco země se chvěla
pod tíží jedoucího vozu.
Herkules odložil toulec

a hrozivý šat ze lví kůže,
 ozdobil prsty smaragdy,
 svým rozježeným vlasům
 dodal ladný tvar a řád.
 Holeně zdobným zlatem
 pokryl a žluté trepky
 si nazul a do rukou,
 které si zvykly nosit kyj,
 vzal nit a rychlé vřetenou.
 Bohatá, úrodná Lydie
 i Persie to vidí:
 tatam je kůže divého lva,
 rámě, které drželo
 kdysi tíhu celého světa,
 obléklo jemný tyrský nach.
 Oheň lásky je posvátný
 a ti, které sežehl,
 znají jeho velikou moc.
 Tam, kde hlubiny sláně
 lemují širou zemí,
 tam, kde jasné hvězdy
 spěchají nebeskou bání,
 tam všude je pánem Amor,
 jenž nezná slitování.
 Moc jeho šípů pocítí
 ve vlnách oceánu
 i modravý sbor Nereidek
 a vody žár nikterak neztiší.
 Plameny pocítí ptáci
 i býček zmámený láskou,
 který odvážně hájí stádo.
 Také bojácní jeleni,
 když hrozí nebezpečí
 družkám, dají se do boje.
 Tehdy i v snědé Indii
 strach zachvátí tygry
 s pruhovanou kůží,
 tehdy i kanec zaostří
 své nebezpečné zuby
 a z tlamy mu kape slina,
 africký lev potřese hřívou
 a vydá děsivý řev,
 potvory v běsnícím moři
 i sloni podlehnou lásce.
 Láska si podrobí přírodu.
 Nevyhne se jí nikdo

a všechna nenávisť zhyne,
 když Amor vydá příkaz:
 oheň spálí zlobu a zášť.
 Proč bych měl zpívat dál?
 I zlé macechy podlehnou.

TŘETÍ JEDNÁNÍ

CHÓR

Pověz nám, co víš! Kde je královna?
 Zmírnil se plamen její strašné vášně?

CHŮVA

Nevidím naději, ani konec zla,
 plameny vášně nelze uhasit.
 Je šírána zárem, který tají,
 ačkoli mlčí, mluví její tvář,
 oheň jí sálá z očí, její líce
 unaveně odmítají slunce svit.
 Netěší ji vůbec nic a její údy
 třesou se divnou bolestí,
 vrávorá jako umírající
 a šije sotva hlavu unese.
 Teď leží, ale spánek se jí vyhýbá
 a ona tráví v bédování noc.
 Chce zvednout – a hned zase položit,
 splést vlasy – pak je zase rozpustit.
 Je náladová, netrpělivá,
 o stravu nedbá, ani o zdraví.
 Přechází nerozhodně sem a tam,
 jak by ji opustila všechna síla.
 Už nemá jasné, růžolící tváře,
 oči, co planuly jak pochodně
 Apollonova, už neplanou víc
 zářivým svitem zděděným po předcích.
 Smáčí je stále proudy slz
 jak teplý déšť, co rozpouští sněh
 na hřbetech vzdálených hor.
 Pohleďte! Je vidět do paláce:
 Faidra leží na svém zlatém trůně
 a jako šílená si svléká šaty.

FAIDRA

Svlečte mi, služky, purpurový šat
 zdobený zlatem! Pryč s tím šarlatem

a hedvábím, jež tkali v Seriku!
 Uzoučký pás ať spoutá záhyby!
 Mou šíjí zbavte náhrdelníku!
 Ať mne už netíží mé náušnice,
 indické perly, které dalo moře!
 Vlasy mi nevoňte a rozpustě,
 nechte je spadnout jen tak na ramena,
 ať jimi může vítr provívat!
 Má levá paže touží po toulci,
 pravice chce zas oštěp z Thesalie.
 Právě tak vypadala jeho matka,
 když táhla od mrazivého Pontu
 s hordou svých Amazonek na Athény.
 Její vlas vál a její bok kryl štít
 ve tvar půlkruhu. Chci do lesů!

CHÓR

Zanechej nářků! To jí nepomůže!
 Pokus se panenskou bohyni usmířit!

CHŮVA

Bohyně lesů, která hory ctíš
 a kterou – jako jedinou – ctí hory,
 hrozivá znamení změň, dej nám lepší!
 Velká bohyně lesů a hájů,
 zářivá hvězdo na nočním nebi,
 tvé světlo dodává světu jiný lesk,
 Hekaté s trojí podobou, ó, přijď
 a popřej, prosím, mému dílu zdar!
 Zkroť Hipolytův nepoddajný duch,
 učíš, ať slyší, oblom srdce zbledlé,
 nauč ho milovat a snášet lásku,
 chyť jeho smutnou mysl do pastí,
 vzdorného divocha a zuřivce
 donuť ctít pořádek božské Venuše!
 K tomuto cíli napří všechny síly.
 Ať stále září tvoje jasná tvář,
 ať průrvou mraků projde vždy tvůj srpek,
 ať zpěvy kouzelnic ti neublíží,
 ať pastýř bez tebe slávy nedojde.
 Ty, která držíš noc v svých otěžích,
 vzývám tě, přijď a přej mi sluchu.
 Vidím ho! Právě koná svatý obřad
 a je sám, bez průvodců! Tak proč váháš?
 Místo i čas jsou příhodné, buď chytrá!
 Bojíš se? Není snadné spáchat zločin!

Ten, kdo se bojí splnit příkaz králů,
 ze srdce musí vyhnat všechnu čest,
 protože stud je špatný pomocník.

HIPPOLYTUS

Tvůj krok je, věrná chůvo, stářím unaven.
 Proč přicházíš a proč je tvoje tvář
 smutná a zachmuřelá? Co můj otec?
 Je zdravý? A zdráva Faidra i obě děti?

CHŮVA

Přestaň se bát: všechno je v pořádku,
 královský dům má šťastný los – jen kvete.
 V takovém čase i ty bys měl být
 vlídnější. Trápí mne starost o tebe,
 když vidím, jak sám sebe sužuješ.
 Ubožák, kterého osud ušťval,
 má dostat milost, ale ten, kdo sám
 a dobrovolně hodlá sebe trýznit,
 má přijít o všechno, co neumí si
 pořádně užívat. Čas běží, pamatuj
 a uklidni se! Vezmi pochodeň
 a za svátečních nocí oslav boha –
 ať Bacchus sejme starosti z tvé duše!
 Užij si mládí! Rychle uteče!
 Teď je tvé srdce volné. Tak se raduj!
 Venuše bude k tobě milostivá.
 Proč je tvé lůžko prázdné, proč spíš sám?
 Zanechej smutku, vykroč na cestu!
 Nejlepší léta svého života
 nezmaryni! Bozi předepsali
 každému věku přiměřený úkol,
 mladosti sluší radost, stáří smutek.
 Proč zabíjíš svou pravou přirozenost?
 Největší žeň dá rolníkovi setba,
 jež od počátku roste radostně,
 a takový strom háj celý převyšší,
 jehož se netkne nepřátelská ruka,
 která by větve osekávala.
 Povaha bývá výše ceněna,
 když ušlechtilou mysl živí svoboda.
 Chceš jako hrubec, divoch, který nezná
 radosti žítí, nedbat Venuše
 a prožít celý život ve smutku?
 Myslíš si, že je povinností muže
 odolat obtížím a krotit koně

a svádět války krvavého Marta?
 Když vidí dravé spáry osudu,
 pán všeho světa stále pečuje,
 aby se všechny škody rychle zacelily.
 Kdyby nás opustila Venuše,
 kdopak by vzkřísil vyčerpaný rod?
 Země by zanedbaná ležela
 a moře bylo prázdné, bez lodí,
 bez ptáků nebe, lesy bez zvěře,
 a jenom vítr proháněl se vzduchem.
 Je tolik druhů smrti, která hrozí lidem –
 hubí nás moře, války, úklady.
 Není jich třeba: vždyť sami jdeme
 vzdáleným břehům Acherontu vstříc.
 Jestli se plané mládí rozhodne
 žít bez závazků – potom uvidíš,
 jak brzy může vymřít lidský rod.
 Nech se vést, Hippolyte, přírodou,
 navštěvuj město, lidem se nevyhýbej!

HIPPOLYTUS

Svobodný čestný život, který ctí
 mrav předků, může dobře žít jen ten,
 kdo žije v lesích za hradbami města,
 zasvěcen lásce k nevinnosti hor.
 Tam nepotkává řvoucí dav,
 který je nepřátelský k dobrým lidem,
 tam nevládne hlad po zlatě,
 otravná závist, pomíjívá přízeň.
 Takový člověk nikomu neslouží,
 netouží po vládě a marných počtách,
 za prchavým bohatstvím se nehoní.
 Ten nemá naději a nemá strach,
 zkažené zuby černé nepřízně
 se nikdy nezakousnou do něho.
 O městských zločinech nic netuší,
 každíčké šustnutí ho neděsí,
 nelže a nehledá dům boháčů
 s tisíci sloupy, se zlatými krovky.
 Nesmáčí proudy krve zbožné oltáře,
 neprotne šiji zrním sypanou
 stovkám bělostných býků, ti budou
 dál se pást, toulat se po širých nivách
 na čerstvém vzduchu. Takový člověk
 jen divoké zvěři umí strojit léčky.
 Unaven těžkou prací svlaží rád

své tělo v řece studené jak led,
 projde se po travnatých březích
 bēhutých toků v hlubokých hvozdech.
 Tam ptáci štěbetají bez ustání,
 haluze dubů ve větru se chvějí.
 Je krásné ležet na břehu řeky,
 na měkkém loži z trávy zdřímnout si,
 pít vodu ze štědrého pramene,
 poslouchat potůček, jak sladce zurčí,
 jak spěchá loukou plnou svěžích květů.
 Hlad zasytí se čerstvým ovocem
 ze stromů sčesaných a z keříčků
 plodiny lesní jídlo nahradí.
 Královský přepych ho nic netěší:
 Jen župnost pije z číše ze zlata
 – on radši chytá vodu do dlaní.
 Na tvrdém lůžku nejlíp pohoví si.
 Nehledá tajnou radost bezectně
 v setmělých komnatách a neskrývá se
 bázlivě v domě jako v labyrintu.
 Jen vzduch a slunce potřebuje k životu
 a olympské bohy volá za svědky.
 Tak žili lidé za zlatého věku.
 Nikdo se slepě nehnal za zlatem,
 posvátný kámen pole nedělil
 a lodě ještě nebrázdily moře –
 hranice území jim byly známy.
 Nebylo třeba města spoutávat
 mocnými věžemi a hradbami.
 Vojáci ještě nedrželi zbraň,
 válečné stroje dosud nemetaly
 balvany do zavřených městských bran.
 Neznala země pána a dobytek
 jhem nikdo dosud nezotročil,
 protože pole sama rodila
 a dobře uživila skromný lid.
 Les poskytoval svoje bohatství,
 jeskyně nabízely příbytek.
 Bezbožná touha po majetku
 zničila tento přirozený stav,
 zasela do srdcí zášť a chtíč.
 Pak přišel bezuzdný hlad po moci,
 slabší se stali snadnou kořistí,
 mocní si stanovili zákony.
 Tehdy se střetli lidé poprvé.
 Měli jen holé ruce k zápasům,

teprve potom proměnili
 ve zbraně kameny a větve.
 Neznali ještě lehké šípy z dřínu
 se špičkou z tvrdého kovu,
 nebyli opásáni ostrým mečem,
 neměli vzpurný chochol na přilbách.
 To divoký vztek zbraně vymyslel.
 Teď vynalezl válkychtivý Mars
 na tisíc způsobů jak zavraždit.
 Krev stříká kolkolem a barví zem
 i moře do ruda. Když není hranic,
 zločin se šíří od domu k domu.
 Na každé bezpráví tu najdeš příklad:
 Zabíjí bratra bratr a syn otce,
 muž padá mečem, kterým vládne žena,
 bezbožné matky utratí svůj plod.
 Macechy – ty jsou šelem krutější!
 Žena je původkyně všeho zla.
 Je umělkyně zločinu a naše duše
 dokáže zdeptat. Jen pro její chtíč
 spálena byla města ve válkách
 a tolik lidí utrpělo pohromu,
 když celá království se zhroutila.
 Postačí jmenovat jednu: Medea,
 dědova manželka, je důkazem,
 že celé ženské plemeno je prokleté.

CHŮVA

Proč všechny? Provinilo se jen pár.

HIPPOLYTUS

Proklínám všechny, všechny se mi hnuší,
 utíkám před nimi a děším se jich všech.
 Ať se mnou cloumá rozum, instinkt, vztek –
 prostě je nenávidím! Spíš se voda
 promísí s ohněm, písek z Afriky
 přátelsky vlny lodím nabídne
 a na západě vstane nový den
 a vlk se na laň něžně podívá,
 než bych jim laskavou tvář ukázal!

CHŮVA

Láska je schopná změnit nenávisť
 a uzdu umíněncům nasadit!
 Jenom se na svou matku podívej!
 I Amazonky pocítily lásku:
 ty – jediný syn – jsi toho důkazem!

HIPPOLYTUS

Ze ztráty matky kyne výhoda:
 ostatní všechny mohou nenávidět!

CHŮVA

Je jako neproniknutelná skála,
 co vlny odráží a žene zpátky
 na moře, tak mým slovům vzdoruje.
 Faidra sem spěchá netrpělivě.
 Kde její vášeň skončí, co se stane?
 Najednou padá, tělo bez ducha,
 a tvář má zsinanou jak mrtvola!
 Mé dítě, zvedni hlavu, prosím, promluv!
 Je tady Hippolytus a drží tě.

FAIDRA

Kdo mne to vrací zpátky do života
 a do srdce mi vlévá bol a žár?
 Bylo mi tak dobře v nevědomí.

HIPPOLYTUS

Proč prcháš před světlem? Ten sladký dar
 ti přece navrátili bohové!

FAIDRA

Odvahu, srdce moje, vytrvej!
 Tvá slova nesmí vědět, co je strach.
 Kdo mluví bázlivě, ten chce být oslyšen.
 Je dokonáno, pozdě na ostych.
 Já hříšně milovala a ten hřích
 skrýt může jenom závoj svatební.
 Tak bezectnost se změní v počestnost.
 Mé srdce, začni! Smím si promluvit
 bez svědků s tebou o samotě –

HIPPOLYTUS

Není tu nikdo, kdo by naslouchal.

FAIDRA

Ústa se brání slovům průchod dát.
 Žene je velká síla – větší moc
 však pokouší se slova zadržet.
 Beru vás, nebešťané, za svědky,
 že vskutku nechci to, co chci.

HIPPOLYTUS

Chceš nevslovitelné vyslovit?

Hle, u tvých nohou jak prosebnice
ulehla dcera z královského domu.
Jsem bez poskvrny, nedotčená, bez viny.
Jen kvůli tobě jsem se změnila.
Klečím tu v prosbách a jsem si jista:
dnes něco skončí – život, nebo žal.
Slituj se nad tou, která miluje.

HIPPOLYTUS

Veliký vládce bohů! Slyšíš to?
A ty nic neděláš? A vidíš to?
A ty nic neděláš? Nebe je bez mráčku.
Kdy vyšle tvoje krutá ruka blesk?
Ať zhyne celý vesmír kolkolem,
ať černé mraky zastírou bílý den
a hvězdy vytrhnou se ze svých drah
a znovu v chaosu zas tonou.
Pane hvězd, Apollone zářící,
nevidíš zločin svého potomka?
Zhasni své světlo, uteč do temnot:
Pročpak je prázdná tvoje pravice,
ty vládce nad lidmi i nad bohy?
Proč nerozzáříš ohněm celý svět?
Udeř mne bleskem, spal svým ohněm:
jsem vinen a jistě zasloužím si trest –
macecha ve mně našla zalíbení.
Zdá se ti, že jsem schopen smilstva?
Jsem prostě snadná kořist pro tvůj chtíč?
To jsem si pro svůj zdrženlivý život
zasloužil? Ty jsi překonala vše!
Jsi, Faidro, horší než tvá vlastní matka,
jež obludu Minotaura zrodila!
Ta sama sebe strašně poskvrnila
a její tajnou vinu prozradil
syn zjevem – napůl člověk, napůl býk.
Takový klín tě, Faidro, porodil!
Ó, dvakrát, třikrát blažení jsou lidé,
jež zášť a zrada k smrti dohnala.
Jak já ti, otče, závidím! Medea
byla tvou macechou a tys
netušil, že existuje větší zlo.

FAIDRA

Teď svůj osud poznávám – chci prchnout,
však nejsem schopná dát se na útěk.
Za tebou půjdu ohněm, vodou,

přebrodím řeky, které mají dravý proud.
Ať půjdeš kamkoli, já půjdu za tebou.
Tvá kolena objímám, ty pyšný!

HIPPOLYTUS

Ty vilné ruce pryč od mého těla!
Co děláš? Ty mne chceš objímat?
Jen meč mi zbývá. Jak si zasloužíš!
Svou levicí tě chytnu za vlasy
a nestoudnou tvou hlavu odtáhnu.
Bohyně luku, mocná Diano,
tvůj oltář ještě nikdy nepil lepší krev.

FAIDRA

Teď plníš moje tajné přání:
Uzdravíš moji šílenost, ba víc –
smrt zachrání mne před hříchem.

HIPPOLYTUS

Svou smrt si u mne nevymodlíš. Žij!
Můj meč je poskvrněn a můj cudný bok
musí opustit. Kdo mne očistí?
Vlny, jež do Pontského moře vtékají?
Ani sám otec Oceán ten zločin nesmyje.
Ó lesy! Ó zvěři divoká!

CHŮVA

Vina se vyjevila! Duše má,
proč ohromeně toneš v rozpacích?
Ať pyká za bezbožnou lásku on,
na jeho hlavu ať ten zločin padne,
vždyť zločin se dá zakrýt jenom zločinem!
Když máš strach, zvol útok! To je nejlepší!
Ať kdokoli už spáchal tenhle čin,
skryjme ho! Kdo by potom hledal svědka?
Sem, Athéňané! Věrní služebníci,
pomoc! To hnusné zvíře, Hippolytus,
královně hrozil smrtí, děsil ji
svým mečem, její cudnost ohrozil!
Bezhlavě prchl pryč a na útěku
meč odhodil! Mám ho! To je důkaz!
Musíte vzkřísit bédnou královnu!
Ponechte rozčuchaný její vlas,
kadeře nečešte – i to je důkaz!
A teď ty zprávy rozneste po městě!
Má paní, prober se a neodvracej

svoji tvář a přestaň se už trýznit,
je mysl nemravná, ne okolnosti.

DRUHÁ PÍSEŇ CHÓRU

Prchá podoben šílené bouři,
rychlejší nežli oblaka,
která rozhání severák,
rychlejší nežli meteor,
který za sebou nechává
ohnivou stopu.

Ať Pověst, která si cení
jen krásy zašlého času,
ať Pověst pohlédne na tebe,
Hippolyte:
tvé tělo září krásou
více, než Luna v úplňku,
když Diana se svým vozem
celou noc spěchá po nebi
a před jejím skvoucím zjevem
pohasnou menší hvězdy
víc než svit Večernice,
prvního posla noci,
který přináší soumrak,
víc nežli záře Jitřenky,
v kterou se změnil k ránu
bohyně Venuše.

Ty, bože vína, Bakchu,
který jsi přišel z Indie,
děsíš tygry svým thyrsem
a schováváš růžky pod mitrou,
nemůžeš nad drsnou krásou
kadeří Hippolytových
zvítežit.

Nepyšni se svou krásou!
Všichni kolem přece vědí,
komu by Ariadna dala přednost.
Co znamená pro smrtelníky
krása? Netrvá věčně,
rychlým krokem je opouští,
to dvojsečné dobrodíní!
Tak jako lilie chřadnou
a blednou jejich listy,
tak ozdoba naší hlavy,
bujné kštice, nám padají
a záře z ruměných líček
ve chvíli pohasíná.

Každý den urve kořist
z krásy našeho těla.
Veškerá krása pomíjí
a nikdo z moudrých lidí
nevěří v tak křehký dar.
Užij jej, dokud můžeš!
Čas tě mlčky dostihne.
Každíčká další hodina
může být jenom horší
než ta, která už minula.
Proč se chceš skrývat v pustině?
Myslíš, že tvou krásu
tam nehrozí nebezpečí?
Když Slunce je v půli
své cesty, tu v skrytu háje
smečka nezbedných Najád,
zvyklých krasavcům zavírat
přístup ke svým pramenům,
obstoupí i tebe dokola,
a zatímco budeš dřímat,
rozpuštělé lesní Dryady,
které rády pronásledují
po horách toulavé Pany,
budou ti strojit úklady.
Nebo se z nebe plného hvězd
obrábí k tobě zrak Luny –
jejímuž zrodu byli kdysi
v Arkádii lidé přítomni –
a ona nedokáže řídit
svůj světelný povoz.
Zčervená a její jasnou tvář
nedokážou zatemnit
žádná kalná oblaka.
A my zděšení písněmi
thessalských čarodějnic,
bojíme se o svou bohyni
a hřmotíme ze všech sil.
To ty jsi příčinou všech strastí,
jejího pozdního příchodu!
Bohyně noci zpomalí
na své dráze, aby se mohla
pokochat tvou krásou.
Vystavuj méně tvář mrazu,
skrývej se před horkým sluncem.
Záříš jak parský mramor!
Je mužná tvá drsná krása
a přísná vážnost vepsaná

na zamračené čelo.
 Mohu tvou skvostnou šíji
 porovnat s Apollonovou!
 Jeho dlouhý vlas splývá
 volně na božská ramena.
 Ty chceš být zarostlý a mít
 vlas nakrátko ostříhaný!
 Máš takovou velkou sílu,
 že můžeš bojechtivé bohy
 k souboji vyzvat a zvítězíš
 mohutností svého těla.
 Ačkoli ještě mladíček,
 máš svaly jako Herkules,
 šíří své hrudi překonáš
 Marta bojechtivého!
 Kdyby ses rozhodl k jízdě,
 jistě bys překonal Castora
 v krocení divokých koní.
 Když vezmeš do ruky oštěp,
 mrštíš jím vpřed vši silou,
 poletí do větší dálky
 než lehké šípy Krétánů,
 když po parthsku vystřelíš šípy,
 žádný se nevrátí na zem,
 aniž by jeho hrot vězel
 v horké hrudi kořisti,
 která pak prší dolů
 ze zamračeného nebe.
 Krása mužů je vzácná
 a přináší vždycky strasti.
 Ať bůh je milosrdnější
 a teprve stáří tě připraví
 o tvoji vznešenou krásu!

ČTVRTÉ JEDNÁNÍ

CHÓR

Kam až se odváží ta šílená?
 Chce svalit hnusný zločin na mladíka,
 který je bez viny? Vždyť je to hanba!
 Slzami smáčí tvář a rve si vlasy!
 Jak přesvědčivě ničí svoji krásu –
 neváhá užít všechnu ženskou lest.
 A kdo je ten člověk, který přichází?
 Jde s hlavou vztyčenou jak pravý král,
 vypadá jako mladík, ale tvář

má zsinalou a rozježený vlas,
 který ji vroubí, je špínou ztvrdlý.
 To Theseus se vrací zpátky na zem!

THESEUS

Konečně! Unikl jsem z věčné noci,
 z krajiny přeludů a z vězení,
 jež obývají stíny mrtvých předků.
 Oči si těžko zvykají na světlo
 jasného, tolik touženého dne.
 Už v Eleusině sklízí počtvrté
 úrodu, počtvrté je tu rovnodennost.
 Zatímco já jsem čelil s námahou
 osudné, temné nejistotě,
 rozkročen mezi životem a smrtí.
 Byl jsem jak mrtvý! Část mé bytosti
 cítila ještě bolest živoucí.
 Herkules, který vyrval z podsvětí
 psa Kerbera, pak na hořejší svět
 vyvedl také mne. Jsem unaven.
 Je pryč má stará síla a můj krok
 už vážne. Byla to strašná dřina!
 Z domu zní nářek. Co to znamená?
 Povězte! Smutek, slzy, bolest, žal,
 takové bédování na mém prahu?
 Takové přivítání hodí se
 pro toho, kdo se vrátil od bran smrti!

CHŮVA

Faidra se pevně rozhodla, že zemře.
 Nic nedbá na náš pláč a hrozí smrtí.

THESEUS

Jaký má důvod, když se manžel vrátil?

CHŮVA

To je ten důvod. Uspíšil její smrt.

THESEUS

Tvá řeč je plná hádanek. Co skrývá?
 Řekni mi jasně, jaký žal ji tíží!

CHŮVA

Tají své tajemství a do hrobu,
 ta ubohá, chce vzít svůj hrozný žal.
 Pospěš si, prosím, pospěš rychle, pojď!

THESEUS

Dveře jsou zavřené! Tak otevřete!

THESEUS

Má Faidro, ty družko mého lože,
tak vítáš příchod manžela,
na něhož jsi tak dlouho čekala?
Tvá pravá ruka svírá ostrý meč!
Řekni mi, co tě nutí jít vstříc smrti!
Meč odhod! Mluv, chci tomu rozumět!

FAIDRA

Můj muži, velkodušný Thesee,
při žezle královském, při tvém návratu,
při životě tvých dětí, při mém popelu,
dovol mi zemřít!

THESEUS

Odhál mi důvod!

FAIDRA

Jestliže důvod odhalím, hned zemřu.

THESEUS

Nikdo tě neuslyší, jenom já!

FAIDRA

Toho se cudná žena vždycky bojí.

THESEUS

Mluv! Věrné srdce skryje tajemství!

FAIDRA

Kdo žádá mlčení, ten mlčí sám.

THESEUS

Já nedovolím, abys zemřela!

FAIDRA

Kdo chce zemřít, smrt má vždycky po ruce.

THESEUS

Co je to za zločin, že si žádá smrt?

FAIDRA

Jen to, že žiju.

THESEUS

A můj pláč, mé slzy?

FAIDRA

Takovou smrt je třeba oplakat.

THESEUS

Teď mlčíš! Stará chůva vyzradí snad,
co ona tají. Chce to bič a pouta!
Ať bič z ní vymrská to tajemství!
Dejte jí pouta!

FAIDRA

Dost! Já promluvíím!

THESEUS

Proč odvracíš svou tvář a zakrýváš
své líce náhlým pláčem zbrocené?

FAIDRA

Za svědka беру tebe, otče bohů,
i tebe, mihotavé světlo nebes,
božstvo, od něhož pochází náš dům:
prosby mnou nepohnuly a můj duch
dovedl hrozbám, meči vzdorovat.
Násilí podlehlo jen moje tělo,
teď smyje má krev, co utrpěla ctnost.

THESEUS

Kdo to byl? Kdo poskvnil mou čest?

FAIDRA

Na koho nejímíš myslíš.

THESEUS

Kdo to byl?

Chci slyšet jeho jméno!

FAIDRA

To řekne meč!

Ten násilník ho tady zanechal,
vyděšen prchl, bál se občanů!

THESEUS

Běda mi, co to vidím! Jaká zrůdnost!
Na jílci meče svítí slonovinou

zdobené znaky královského rodu.
Kam zmizel?

FAIDRA

Viděli ho sluhové,
jak odtud rychle prchá, běží pryč!

THESEUS

Posvátná láska! Mocný Jupiterě!
Neptune, ty co vládneš vlnami!
Řekněte, jak se mohl takhle zkazit
náš rod! Byl přece v Řecku vychován!
Nebo snad u Skýtů či v Kolchidě?
Má po předcích krev hnusnou, odpornou.
Takové zvyky mají Amazonky:
Venuši nenávidí, ale v plen
každému dají svoje cudné tělo.
Hanebné plemeno, co nepřijalo
zákony, jež zná každá lepší země!
Vždyť i ta zvířata se vyhýbají
takovým svazkům proti přírodě!
Kde je ta osoba, co předstírá
velebnou důstojnost a nosí šaty
střížené podle přísných mravů předků?
Tak život klame: pravdu ukryje
a faleš krásnou tváří odívá,
pod maskou studu holá nestoudnost,
klid halí drzost, zbožnost, hnusný hřích!
Falešník hlásá pravdu, zbabělec
vypadá jako správný, tvrdý chlap.
Ten cudný, čistý, neposkyvněný,
divoký obyvatel lesní říše!
To bylo divadlo jen pro můj zrak?
A zatím se stal mužem v loži otce?
Teď teprv vzdávám božským silám dík,
že Antiopu zabila má ruka.
Aspoň tu nezůstala u tebe,
když jsem se do podsvětí vypravil.
Zmiz odtud někam, kde tě neznají!
I kdybys prchl na samý konec světa,
kdyby tě od nás dělil oceán
a žil jsi ukryt u protinožců,
hluboko v zemi zahrabán, nad hlavou
řev zběsilého severního větru,
stejně mi za ten zločin zaplatíš!
Zmiz odtud kamkoli, já si tě najdu

a žádná překážka mne nezastaví.
A tam, kam moje šípy nedostřelí,
vystřelím svoje přání. Můj božský otec,
pán moří, rozhodl, že mi tři přání
vyplní, a Styx, řeku podsvětí,
za svědka toho slibu povolal!
Tak teď splň, Neptune, svůj smutný slib!
Ať jasný den dnes vidí naposled,
ať Hippolytus potká v podsvětí
stíny těch, které jsem tam poslal sám.
Můj otče, vyplň svému synovi
to jeho hrozné přání poslední.
Já bych je nikdy nebyl vyslovil,
kdyby mne nepotkalo tohle zlo.
Vždyť ani v děsné hloubi Tartaru,
tváří v tvář hrozbám jeho vládce
nikdy jsem na ně ani nepomyslel...
Vyplň slib, který jsi mi kdysi dal!
Ty váháš, otče? Proč tvé vlny mlčí?
Teď zahal cudným mrakem tuto noc,
žeň mraky větrem, strhni hvězdy z nebe,
vzbud všechny proudy v hloubi oceánu
a přívál mořských vod žeň k pobřeží!

TŘETÍ PÍSEŇ CHÓRU

Přírodo, velká matko bohů,
a ty, mocný Jupiterě,
vládnoucí Olympu bleskem,
ty, který řídíš dráhy planet
a sleduješ cesty bloudících hvězd,
ty, který otáčíš rychle nebesy!
Proč věčnému koloběhu věnuješ
takovou péči?
Proč se staráš, aby mráz v zimě
vysvlékl větve stromů donaha,
aby pak zase stín poskytl listy,
aby žár léta dal uzrát obilí,
aby každý rok šetřil své síly?
Proč ty, který všemu vládneš,
ty, který ve svých rukou držíš
váhu celého všehomíra,
proč jsi tak netečný k osudu lidstva,
proč nemáš v úmyslu potrestat zlo,
dobro odměnit?
Všechn řád zmizel z lidského žití,
vládne mu Štěstěna, slepá bohyně,

co rozdává plnými hrstmi dary,
ale jen nehodným!
Nad těmi, kdo jsou bez viny, vítězí
chtíč a zločin si trůní v paláci.
Dav světuje úřady špatným lidem.
Hned se jim koří, hned jimi pohrdá.
Počestnost získává zručnou odměnu:
topí se v bídě, zatímco ohavnost
všude vládne.
Stud je bezcenný, čest plná falše.

PÁTÉ JEDNÁNÍ

CHÓR

Spěchá sem posel. Jaké zprávy nese?
Vypadá smutně – oči plné slz.

POSEL

Tíživá službo! Těžký osude!
Proč právě já jsem posel špatných zpráv?

THESEUS

Neboj se ničeho a klidně mluv,
na všechny útrapy jsem připraven.

POSEL

Jazyk se vzpírá sloužit bolesti.

THESEUS

Jaký los padl na dům plný zmaru?

POSEL

Běda mi, plačte! Je mrtev tvůj syn.

THESEUES

To vím! Můj syn už pro mne zemřel dávno.
Teď svůdce zahynul. Tak řekni, jak!

POSEL

Ze města vyhnán prchal zběsile,
chtěl rychle pryč, tak spěšně zapřáhl
své divoké a nepokojné koně,
přítáhl pevně jejich opratě,
sám k sobě vedl nekonečnou řeč
a volal otce, proklínal svou vlast,

uchopil bič a práskl do koní –
vtom kdesi v hloubi moře zahřmělo
a ten strašný zvuk se vznesl ke hvězdám.
Hladinu žádný vítr nezčeřil
a nebe vypadalo poklidně.
To ani jižní vítr nedokáže
v průlivech vzbudit takovouhle smršť,
ba ani hrozný severák, co bičuje
útesy v Iónském moři zuřivě,
tak až se skály pod náparem vln
třesou a k vrcholům šplíchá vodní tříšť.
Tu bouři zrodil mírný oceán,
který se zdvihl jako mocná hráz
a proti zemi obludně se hnal.
Nehrozil lodím, hrozil pevnině,
a jako kdyby ve svých útrobach
jakési těžké břímě schovával.
Ke hvězdám zdvihne hlavu nová zem,
nebo se další ostrov vynoří?
Zalije moře svaté sídlo boha
i hnusné skály, v nichž se skrýval zločin,
i šíji omývanou z obou stran.
My v úžasu jsme ztuhli a ptali se,
co znamená ten prapodivný děj,
zatímco příboj ve skaliskách řval
a vlny tříštily se o útesy.
I vršky hor už pokropila sláň,
pění se, stříká a voda se zas vrací
(jak když se plaví mořem velryba
a z tlamy chrlí zpátky proudy vod).
Koule vln se ježí, otřásá
a nese k břehu něco děsivého,
co strach si nedokáže představit.
Moře se zase vrhá proti zemi
a následuje tu hroznou obludu.
Ještě se třesu. Byl to hrozný zjev!
Vypadal jako býk – hřbet modravý,
zelená hlava s hřívou bohatou,
kosmaté uši, oči měňavé,
planuly rudě – vždyt byl pánem stáda –
a pak zas modře, že se z moře zrodil.
Na tučném krku svaly mu jen hrály
a z rozevřených nozder tryskal vzduch.
Lalok i přední stranu pokryl mech,
měl barvu zelenou a dlouhý bok
zas rudým lišejníkem obrůstal.

Pak zjevila se jeho zadní část!
 To nesmírné zvíře táhlo za sebou
 předlouhý, šupinatý ocas!
 V dalekých mořích žijí stejná monstra,
 co spolknou nebo zlomí rychlou loď.
 Zem se pak chvěje. Vyděšený skot
 na všechny strany prchá přes pole
 a jejich pastýř nemá odvahu
 své stádo následovat. Divoká zvěř
 opouští úkryty a bledé lovce
 jako by hrůza k zemi přimrazila.
 Jen Hippolytus beze strachu stál,
 dál držel na uzdě své spřežení
 a jako vždy je vlídně chlácholil.
 Od moře vede úvozová cesta
 do polí přes rozeklané kopce.
 A tam se zastavila obluda
 a chvíli ještě živila svůj vztek.
 Když sílu nabrala, pak vyrazila,
 sotva se v letu země dotýkala
 a náhle v plné děsivosti stála
 před koňmi, co se třáslí úzkostí.
 Tvůj syn stál proti ní a zuřivě
 jí hrozil, nic se nezměnil, jen řval:
 já se tě nebojím, ty příšero,
 je to jen otcův úkol, zkrátím tě!
 Koně však vozku neposlechli,
 strhli vůz z cesty, jako šílení
 se vrhli k útesům, kam je hnal strach.
 Jak námořník na rozbouřeném moři
 vede loď kýlem proti vlnám
 a chytře oklamává vodní proud,
 tak Hippolytos kormidloval vůz.
 Pevně své koně držel na uzdě,
 a často bičem po hřbetech je švihal.
 Strašlivý protivník jej následoval,
 hned mu byl po boku, hned proti němu,
 a pouštěl na koně děs ze všech stran.
 Nebylo úniku. Ta potvora,
 která se z moře vynořila,
 do cesty se jim všude stavěla.
 A tehdy vyděšené spřežení
 přestalo poslouchat a ze strachu
 shodilo na zem svoje břemeno.
 Tvůj syn se řítíl střemhlav z vozu dolů,
 a jak tak padal, jeho bédné tělo

ve spleti povolených otěží
 se zachytilo. Čím více bojoval,
 tím víc jej svazovalo řemení.
 Zvířata, která nikdo neřídil,
 hnala se tam, kam přikázal jim strach.
 Stejně tak koně Apollonovi,
 když pocítili cizí břemeno
 a zděsili se falešného Slunce,
 shodili Faethonta z oblohy.
 Krev stříká kolkolem a po útesech
 rozbitá hlava stále drkotá.
 Křoviska rvou mu vlasy, něžnou tvář
 zraňují ostré špičky kamení,
 a krása, co přinesla mu neštěstí,
 pod množstvím ran už hyne docela,
 kola drtí zmírající údy,
 bezduché tělo větve zraňují.
 Nakonec ohořelý pahýl stromu
 jej ve slabinách probodl a držel
 tak pevně, že se koně zastavili,
 vůz k zemi přibit tělem svého pána.
 Na chvíli stálo spřežení a pak
 hned bez průtahů zbavilo se těla.
 Na každém stromu, každém ostrém trnu
 visí kus nebohého masa.
 Nešťastní druzi bloudí po poli,
 kde Hippolytos koňmi smýkaný
 označil cestu krůpějemi krve
 a smečka hledá stopu svého pána.
 Kam se ta všechna krása poděla?
 Toho, co býval vlády svého otce
 ozdobou a jistým dědicem,
 toho, co zářil jako hvězda,
 sbírají všude kousek po kousku,
 aby jej mohli spálit a pohřbít.

THESEUS

Příroda mocná, umíš rodiče
 a jejich děti spoutat svazkem krve,
 vládneš nám, ať už chceme nebo ne.
 Byl přece vinen a já ho chtěl zabít,
 když jsem ho ztratil, oplakávám ho.

POSEL

Nemůže se ctí oplakávat ten,
 komu se jeho přání splnilo.

THESEUS

Může být něco strašnějšiho,
než když se hrozné přání vyplní?

POSEL

Jestli ho pořád nenávidíš,
proč proud slz smáčí stále tvoji tvář?

THESEUS

Nepláču nad ním, pláču nad sebou.

ČTVRTÁ PÍSEŇ CHÓRU

Fortuna vládne našemu osudu!
Prosté lidi většinou ušetří,
pokojným dopřává poklidný život,
nechá je v chatrči tiše zestárnout.
Ale střechy, které se vzpínají
vysoko k nebi, strhnou vichřice
severní, západní i jižní
hrozící deštěm.
Děsivý blesk zřídka udeří
v mokřích údolích,
zato však Jupiter zatřeše Kavkazem
i stromy v hájích bohyně Kybely,
ve strachu ničí všechno, co ční
k nebesům ve výši,
netkne se nikdy nizoučkových stavení,
burácí kolem trúnů mocných.
Nemáme jistotu, čas nám ulétá
a hbitá Štěstěna nikoho nešetří.
Theseus, který nechal
smrt za zády,
zapomněl na temnotu v podsvětí,
a těšil se zase ze svitu hvězd,
z denního jasu.
Teď zoufá si nad smutným návratem.
Otcovský dům mu připomíná
vchod do hlubin Hádu.
Je však smutnější.
Athéno, ctěná v tomto městě
za to, že tvůj Theseus
smí znovu hledět k nebi,
že unikl z bažin Styxu,
nedlužíš nic svému strýci,
ó panenská.
Pán podsvětí má účet vyrovnán.

ŠESTÉ JEDNÁNÍ**CHÓR**

Kdo to tak žalostně pláče v paláci?
Faidra má v ruce meč! Je šilená?

THESEUS

Jsi žalem zmučená, však proč ten hněv?
Co znamená ten vytasený meč?
Proč nařkáš a pláčeš nad tělem,
které jsi tolik nenáviděla?

FAIDRA

Zlý pane, který vládneš oceánu,
to na mne vyšli svoje obludy,
co žijí v hloubi modravého moře,
chovány v klíně mořské bohyně
a objímány tvými vlnami.
Ty krutý Thesee, tvůj návrat domů
pokaždé raní tvoje nejbližší!
Tvůj otec i syn zaplatili
svým životem. To ty jsi zničil dům!
Svým manželkám jsi vždycky uškodil
– ať svojí láskou nebo nenávisť.
Můj Hippolyte, to je tvoje tvář?
Běda mně, to jsem způsobila já?
Kam se tvá jasná krása poděla?
Kde jsou ty oči, které svítily
jak hvězdy? Ležíš tady bez ducha.
Vrať se teď na chvíli a poslouchej,
co bych ti ráda řekla. Neboj se,
v mých slovech nebude nic hanebného.
Splatím svůj dluh a touto pravíci
do hříšných prsou pohřžím tvůj meč
a zbavím se jak duše, tak i hříchu.
Pak půjdu za tebou až do podsvětí
a řeka ohnivá mne nezastaví.
Teď upokojme stíny a ty přijmi
mou obět – kadeř ustřížených vlasů.
Láska nespojila naše srdce,
ale náš osud je spjat navždycky.
Tak zemři, Faidro, pro svého muže,
jestli jsi poctívá – a jestli ne,
zemři pro lásku k Hippolytovi.
Přijď, smrti, jen ty máš lék na lásku,
přijď, smrti, jen ty umíš vyléčit

rány, co utrpěla moje čest.
 Prcháme k tobě – otevři svou náruč!
 Athény, slyšte! Poslouchej i ty:
 jsi horší otec než já macecha.
 Já jsem ti lhala, Thesee! Ten hřích
 já bláznivá jsem jenom předstírala
 a tys ho, otče, ztrestal zbytečně!
 Ten nevinný byl křivě obviněn,
 je čistý, žádný zločin nespáchal.
 Vracím ti, Hippolyte, tvoji čest.
 Má bezbožná hrud je už připravena
 a má krev smyje tvoji potupu.

THESEUS

Nauč se od ní, co má otec udělat
 pro syna: skryj se v podsvětí.
 Vy, sinalé chřtány smrti, hlubiny podsvětní, stojaté bažiny,
 vy, vlny Léthé, řeky zapomnění, laskavé k bídníkům,
 chopte se bezbožníka, utopte jej v strastech bez konce!
 Přijď, bezbřehý oceáne, přijďte vy divoké mořské obludy,
 kéž přijde vše, co Proteus ukrývá ve svém hlubokém klínu!
 A ty, otče, který jsi vždycky ochotně vyhověl mému hněvu,
 pomoz jim zahnat vítězného zločince do nejhlubší propasti!
 Zabil jsem syna – jeho údy jsou roztroušeny po poli
 a já si za ten strašný čin nezasloužím lehkou smrt.
 Hnal jsem se za falešným nařčením jak přísný mstitel
 a mezitím jsem se dopustil skutečného zločinu.
 Naplnil jsem tím svým zločinem nebe, moře i podsvětí,
 ve všech třech královstvích mne znají a není jiný los.
 Tak proto jsem se vrátil, abych viděl
 pod nebem dvojí smrt a dvojí pohřeb,
 abych já, vdovec nemající syna,
 jedinou pochodní dvě hranice
 podpálil a vydal ohni ženu, syna?
 Ty jsi mi denní světlo daroval,
 Herkule! Vrať ho do podsvětí zpět,
 je černé. A mne pošli ke stínům.
 Teď bezbožně a marně volám smrt.
 Ty krvavý a umný strůjce smrti
 tak děsuplné, nikdy nevídané,
 sám sobě určí spravedlivý trest!
 Mám snad být k špičce borovice
 přivázán, na dvě části roztržen,
 vystřelen k nebi? Mám se střemhlav
 z útesů vrhnout dolů do moře?
 Viděl jsem horší věci v podsvětí,

kde řeka ubožáky, bědné zajatce,
 ohnivým kruhem obklopí a mučí.
 Víím dobře, jaký na mne čeká trest a kde.
 Ubohé stíny, stůjte! Na mou šíji,
 právě sem, přivalte ten balvan,
 Sisyfův nikdy nekončící úkol,
 břemeno pro mé unavené ruce.
 Ať mé rty šálí Tantalova muka!
 Ať nezkcrocený orel pustí Titya
 a za trest začne klovat moje játra!
 A ty si, Ixione, chvíli odpočni!
 Vpleťte mi ruce, nohy do kola,
 které se nepřestane otáčet!
 Ty, země, pukni! Ať mne může polknout
 děsný chřtán bezedného Chaosu.
 Znáím už tu nejsprávnější cestu dolů:
 Jdu za synem! Ty, pane podsvětí,
 se neboj: jdu sem s čistým úmyslem.
 Otevři dveře svého paláce,
 já už se na svět nechci vrátit zpět.
 Mé zbožné prosby bohy nepohnuly,
 zločinnou žádost vyplnili hned.

CHÓR

Na lítost, Thesee, je času dost.
 Teď učiň zadost našim zvykům,
 dej snášet dohromady části těla
 hanebně rozervané. Pohřbi je.

THESEUS

Sem, přineste sem to, co zbylo z těla,
 složte to drahocenné břemeno.
 Tohle že je můj syn? To je můj zločin!
 Já jsem tě zabil! Abych nebyl sám,
 přizval jsem svého otce k účasti
 a zneužil jsem jeho božský dar.
 Po zbytek svých let budu opuštěn.
 Obejmi vše, co zbylo ze syna,
 přivíjň je k srdci, otče prachšpatný...

CHÓR

Teď musíš tělo popořádku složit,
 dát správné místo údům rozptýleným:
 sem přijde jeho pevná pravice,
 sem levice, co koně krotila.
 A tady vidím další části těla!

A stále postrádáme větší část
těla, jež chtěli bychom oplakat.

THESEUS

Mé ruce vytrvejte, přestaňte se třást
a ty má tváři, slzám nedovol,
aby tě zmáčely, když otec syna
musí teď vlastnoručně pohřbívat.
Co je to? Beztvarý a znetvořený
kus masa posetého ranami.
Já nevím, co to je – však jsi to ty.
Tohle je čelo, pod nímž zářily
oči jak hvězdy. Tys je odvracel
od svého otce nepřátelsky.

Kam poděla se celá tvoje krása?
Děsivý osud! Strašná přízeň bohů
vrací tě, synu, takhle ke mně zpět?
Přijmi teď od otce dar poslední,
pohřební hranice tě očekává.
Otevřete dveře mého paláce –
je smrtí poskvrněn a plný žalu.
Ať slyší nárek celé Athény!
Sem s ohněm pro královskou hranici!
Vy ještě vypravte se na pole
zbloudilé části těla vyhledat!
A co se týká Faidry, mé ženy,
ať těžká země padne na hlavu,
co se tak strašně provinila.

Faidra jako interpretační problém?

Tento překlad by nikdy nevznikl, kdyby nebylo Hany Burešové, která se rozhodla *Faidru* v Divadle v Dlouhé uvést. Vzdávám jí a všem, kteří na inscenaci pracovali, svůj dík a obdiv. Do té doby jsem přeložila pro své studenty pouze dialog Faidry s Hippolytem. Nutnost vytvořit (a ve velmi krátké době) překlad scénicky únosný mne vedla k razantním zákrokům, vypouštění některých pasáží a zjednodušování složitého mytologického aparátu. Pro překlad určený čtenářům bylo třeba text vrátit do původní podoby, ale překladatelská strategie zůstala stejná: překládanou jednotkou není verš a jeho údajná přízvukná nápodoba, ale replika. Exotizace daná tím, že je nám neznámá a nebo cizí to, co bylo Senekovým současníkům naprosto běžné, je nivelizována. Je jistě možné například přeložit verše 570-1 *ante ab extremo sinu/ Hesperia Tethys lucidem attolet diem jako dřív Tethys z nejbzdálenějšího koutu Hesperie přinese jasný den*. K porozumění této šarádě nám ale příliš nepomůže ani komentátorovo vysvětlení, že “Tethys je mořská bohyně, žena Oceanova, o níž se zde předpokládá, že žije na západě (Hesperia)”. Když si přestaneme plést Thetis, matku Achillovu, s touto Tethys, dcerou Urana a Gaie, Titánkou, která svému muži porodila mnoho velkých řek a tři tisíce Oceanoven, ale jistě není bohyní denního světla, a pod jménem Hesperia nebudeme vidět lesní nymfu téhož jména, ale pouhé označení pro večer, a tedy pro západ (ale nikoli pro Itálii!), zjistíme, že Senekovi jde o podtržení absolutní nemožnosti: svítat začne na západě. Tomu ovšem český čtenář Březiny rozumí docela dobře.

Při překladu hry jsem se nejvíce opírala o vydání významného senekovského badatele A. J. Boyla (Francis Cairns 1992), přihléděla jsem však i ke starším vydáním, které mnohé verše eliminují, jinak řadí a připisují některé repliky jiným mluvčím. Říká-li se, že problém Senekovy *Medey* je v tom, že četla *Medeu* Euripidovu, v případě *Faidry* je situace daleko komplikovanější. *Faidra* Senekova četla nejen Euripidova *Hippolyta*, a to nejspíše obě jeho verze (a snad se zhlédla v první, v níž se Faidra s Hippolytem setká a vyzná mu lásku), ale četla nejspíše i vše další, co bylo mezitím napsáno: ztracené helénistické tragédie na stejné téma, jako byl Lykofronův *Hippolytos* a především Ovidiovy *Listy Heroin*, v nichž Faidra píše Hippolytovi. Text hry je plný na-

rážek na celou římskou literaturu a počítá s ideálním čtenářem, který je připraven hrát s autorem složitou intertextuální hru. Rekne-li Senekova Faidra, která uznává, že chůva má pravdu, *furor cogit sequi peiora* (vášeň mne žene, abych následovala horší cestu), vzdělanému Římanovi vytanou na mysli jiné verše – Ovidiovo okřídlené *video meliora proboque, deteriora sequo* (vidím a schvaluji lepší, následuji horší) z *Proměn* (7, 20n). Když chůva varuje Hippolyta *optimos vitae dies effluere prohibe* (nejlepší dny svého života nenech uplynout), je slyšet Vergiliova slova z *Pisní rolnických* (3,66nn): *optima quaeque dies miseris mortalibus aevi/ prima fugit* (nejlepší den života ubohých smrtelníků rychle uprchne). Že to není náhoda, zjistíme v Senekově 108. listu Luciliovi nebo ve spisu *O krátkosti života* (9,2n), kde Seneka Vergiliovu pasáž podrobně rozebírá...

A to nemluvíme o tom, že jsou tu celé scény, které opravdu vychutnají jen znalci, jako je tomu ve Faidřině falešném obvinění Hippolyta, které odkazuje k proslulé pasáži z Livia o zneuctění Lukrecie, jež je pro Římany ztělesněním ženské *pudicitia*, cudnosti, počestnosti, čistoty. Také ona prohlašuje, že zneuctěno bylo tělo, ale její duch zůstal nevinný.

Tyto aluze nelze (a ani nemá smyslu) napodobovat, protože český čtenář nebo divák nemá znalost příslušných pretextů. Obtížné je i tlumočení Senekova stylu, který je neobyčejnou směsicí mnohomluvné a přehnané rétoriky (viz Faidřino hysterické *hoc quod volo me nolle*, že nechci to, co chci) i neuvěřitelně úsečných, téměř gnómičkových vyjádření, která vzdorují přeložení jediným veršem. Na jedné straně tu najdeme spoustu zbytečného opakování, ba nadměrného užívání týchž výrazů, na druhé straně marnotratné používání synonym. Jen si zkuste najít české výrazy pro *mare*, *pontus*, *pelagus* a *salum* (*pontus* a *pelagus* na malém prostoru hned vícekrát), čemuž my všichni námořníci v Čechách říkáme prostě moře! Také klíčová slova textu jako je *Natura*, *Furor*, *Pudor* lze jen těžko přeložit jedním výrazem, neboť jejich sémantické pole je široké a vyžaduje znalost literárního, filozofického a náboženského kontextu.

Senekova *Faidra* (někdy též nazývaná *Hippolytus*!) neměla původně žádné scénické poznámky a její rozdělení do aktů je věc dohody – buď považujeme

první výstup Hippolytův za prolog, a pak má hra kýžených a doporučených pět jednání, nebo jej máme za první jednání, a pak je tu jednání celkem šest a nemůžeme popřít, že jsou i jiná řešení. Vložení takových informací do textu (stejně jako označení délky jednotlivých segmentů pomocí počtu veršů v poznámkách) má jen charakter orientační a umožňuje konfrontaci s jinými vydáními nebo překlady. Není sice zcela jisté, kdy byla tragédie napsána, ale předpokládá se, že patří mezi rané Senekovy hry už pro svůj chór – na rozdíl od jiných Senekových tragédií tu chór totiž uvádí postavy na scénu, komentuje právě proběhlý děj a vstupuje s nimi po vzoru řecké tragédie do kontaktu, zatímco jinde je už od vlastního děje odložen a jeho písně jsou patrně napsány nezávisle na textu jednotlivých dějství.

Hra se odehrává během jediného dne před královským palácem v Athénách, před nímž stojí oltář a socha bohyně Diany. Z veršů 384-6 vyplývá, že tu je ještě *fastidium*, paralelní jevištní prostor, který se otevírá v horním podlaží paláce a nabízí pohled na Faidru ležící na lůžku. Je tu tedy velmi konkrétní představa působivé scénické akce, takže je možno si dobovou realizaci představit jako *recitatio* i jako regulérní inscenaci v divadle, ať už veřejném nebo soukromém.

Pokud se týká přepisu latinských jmen: nechávám je v původní podobě s třemi výjimkami. První je Faidra. Její jméno je díky známému a mnohokrát zpracovanému mýtu v Čechách zafixováno v jeho řecké podobě (i Racinovu Phèdre nazýváme Faidrou, natož pak řadu dalších, končících Faidrou Sarah Kane). Druhou výjimkou je zčeštěná podoba jména Herkules, třetí Faethon, jehož latinská podoba (Phaeton) vypadá až příliš cizokrajně. Délky neoznačuji. Nicméně v otáčce přepisu antických jmen nikdy nelze být důsledný. Je to daň za to, že jsme si v renesanci antickou mytologií nepřivlastnili tak jako literatury velkých národů, které pak ovšem nerozlišují řecká a římská jména, a pokud neskloňují, nemají ani problémy s flexí. Dovolují si odkázat na užitečnou publikaci Jiřiny Hůrkové *Antická jména, Jak je číst a skloňovat* (AMU 2005).

První jednání (verše 1-84)

Hra má jedinečné otevření, pro něž nenajdeme v Senekových tragédiích paralelu. I jiné tragédie začínají monologem (*Šilicí Herkules, Trójanky, Medea, Agamemnon*), zde však jde o lyrický monolog v anapestickém metru (několikrát vystřídán kratším adoniem), který není expozici, ale přivádí nás in medias res. Navíc jej nenásleduje píseň sboru.

Věcně se monolog rozpadá do tří částí: v první posílá Hippolytos své druhy na různá místa (1-30), pak jim udává detailní instrukce týkající se ponejvíce loveckých psů a zbraní (31-53), nakonec vysílá své prosby k Dianě (54-84). Geografické dispozice nejsou zcela jasné a překlad se je proto pokouší potlačit. Jako kekropské hory můžeme určit hory v okolí Athén (adjektivum pochází od mytického zakladatele Athén Kekropa), zatímco kamenitý Parnes je pohoří na severu od Athén na hranicích s Boiotií a údolí řeky Thriasu leží na severozápadě poblíž Eleusiny. Absolutní sever tu zastupují Rhipejské hory s věčným sněhem, které jsou někdy indentifikovány jako pohoří kdesi v daleké Skythii. Všechny tyto hory hledí k jihu, kde teče řeka Ilissos vlévající se do moře ve Falernském zálivu. Pak se popis stáčí nalevo k Marathonu (a ten je, jak známo z příběhu tzv. marathonského běžce a od něj odvozené běžec-ké trati, od Athén vzdálen více než dvaatřicet kilometrů). Pak se popis vrací na sever Athén, kde se nad někdejší vesnicí Acharňanů tyčí stejnojmenná hora údajně ovívaná teplými větry. Svahy sladkého Hymettu oplývajícího medem leží zas na jihovýchodě Athén, zatímco Afidna není zase příliš vzdálena od Marathonu a od jižněji ležícího mysu Sunion s proslulým chrámem

(a proslulým podpisem lorda Byrona na jednom z jeho vznosných dórských sloupů). Hned dále připomínaná Fyle, mimochodem dějiště Menandrova *Dyskola*, je v Attice na severu od Athén. Popis tedy není ani logický, ani reálný. Naproti tomu asociace obkružující bohyni Dianu v první modlitbě v této hře jsou podobny Senekovým oblíbeným katalogům (viz *Šilicí Herkules* 1323nn, *Medea* 707nn, *Thyestes* 369nn) a dávají prostě najevo obrovský prostor, kde bohyně vládne: od severu – (od Araxu, řeky v Arménii, Histru – Dunaje a kraje Sarmatů u Donu) až na jih (Kréta, ale i severozápadní Afrika, kde kraluje gaetulský lev, Sahara obydlená kmenem Garamantiů, Arabie), od východu (Hykanské pláně u Kaspického moře) až po západ personifikovaný Pyrenejemi. Ty zde dostaly epitheton divoké, neboť jsou podle Silia Italika pojmenovány podle Pyrene, dcery krále Bebryka, kterou znásilnil Herkules. Dívka uprchla do hor, kde porodila hada a byla roztrhána divokými šelmami. Bohyně Diana je zde poprvé a naposledy v této hře oslovena jménem. Není označena *virgo*, panna, ale *diva virago*, božská mužatka, což v češtině zní bohužel pejorativně a je asociováno spíše s modrými punčochami než s mužnými kvalitami této bohyně-lovkyně. Štěkáni psů za ni hovoří. Zajímavé je, že z loveckých ras (jmenovitě Molosové, Kréťané, Spartané) stejné tři uvádí i Senekův synovec Lucanus ve svém eposu *Farsalské pole* (4, 440 nn), je tedy možné, že byly v této době obzvláště oblíbené. Hippolytův svět je svět lovců a k němu se vztahují lovecké zbraně od oštěpů, kopí a sítí (což připomíná, že jedno z kultovních jmen bohyně je Dictynna, Paní sítí) až po křivý lovecký nůž, *culter venatorius*. Přesto však je návrat z lovu popsán jako vojenský triumf: lovec – vítěz kráčí, na voze se veze jeho krvavá a ještě bučící koňst, za vozem jdou v triumfálním pochodu vesničané. Hippolytovi přátelé netvoří chór, jsou pouhým komparzem.

Druhé jednání (verše 85-273)

Faidra se nezabývá historií svého vzplanutí k Hippolytovi, ale řeší aktuální stav. Tak jako v jiných Senekových tragédiích (*Agamemnon, Medea, Thyestes*) divák dostává informace prostřednictvím dialogu s postavou, která je společensky hrdince podřízená. Je to její chůva, která se pokouší své paní oponovat, ale když pozná, že Faidřina vášeň je zhoubná a povede k její smrti, změní svůj názor a hledá způsob, jak jí pomoci.

Faidra je ze slavného rodu. Jejím otcem je krétský král Minoos, syn samotného Jupitera, matkou Pasífae, dcera Apollonova, která milovala posvátného býka a porodila obludu Minotaura. Tento napůl člověk, napůl býk, je tedy nevlastním Faidřiným bratrem, pro něhož stavitel Daidalos na Minoovu žádost postavil známý labyrint (sám však, jak známo, z Kréty unikl i se svým synem Ikarem na křídlech, která sestrojil).

Faidra byla provdána za Thesea zřejmě z dynastických důvodů (sem ukazuje verš 89: žije jako rukojmí v nenáviděném domě). Její muž je proslulý svými špatně končícími zálety: Faidřinu sestru Ariadnu, která mu známým klubičkem nití dopomohla k vítězství nad Minotaurem, opustil na ostrově Naxu, Amazonku Antiopu, která mu porodila syna Hippolyta, vlastní rukou zabil. Faidra cítí nešťastné dědictví svého rodu i nenávisť bohyně Venuše, která se mstí všem Apollonovým potomkům za to, že tento bůh objevil její zálety s bohem Martem.

Theseus se do Hádu vypravil s lapithským králem Pirithodem z Thessalie. Jejich cílem bylo znesvětit podsvětí a unést Plutonovu ženu Proserpinu. To je zřejmě nový motiv. V Sofoklově ztracené *Faidře* sice také odchází do podsvětí, ale všichni se domnívají, že je mrtev, v Euripidově *Hippolytovi* počestně

cestuje do Delf, aby zkoumal věštbu. Zpupný čin Senekova Thesea (který dobře využil Racine) má zřejmě předobraz u Ovidia v *Listech heroin* (4, 109n). Ovidiův hrdina je ovšem přece jen méně drzý, protože pomáhá Pirithoovi pouze unést ženu epeirského krále.

První píseň chóru (274-357)

Óda v sapfickém a anapestickém verši nerozdělená do strof je otevřena invocací bohyně (což je u Seneky běžné – viz *Šilici Herkules* 122nn, *Medea* 56nn, *Oedipus* 110nn, 405nn, *Agamemnon* 57nn, 808nn, *Thyestes* 122nn, 789nn). Chór sám sebe neidentifikuje a není ani identifikován ostatními postavami. Jsou to patrně Faidřiny krétské služky jako v Euripidově *Hippolytovi*.

Chórová píseň reflektuje moc lásky, jejíž patronkou je sama Venuše vysílající svého syna (zde je to dokonce *geminus Cupido*, dvojítý Amor, totiž Eros a Anteros), jehož příslovečně šípy neminou cíl. Jako příklad uvádí milostné problémy bohů, aniž však přímo vyjádří příběh, o který jde. Vcelku jednoduše identifikujeme zálety Jupitera (v podobě labutě se přiblížil k Ledě, v podobě býka svedl Evropu). Poněkud utajený je milostný vztah Apollonův. Ten jako pastýř sloužil v Thessalii Omfale a podle jedné z variant mýtu jej miloval. Pasáž týkající se Diany naráží na lásku bohyně ke krásnému smrtelníku Endymionovi, odsouzenému k věčnému spánku. Bohyně jej proto může navštěvovat jen v noci a samozřejmě si přeje, aby noc byla co nejdelší. Častěji bývá tento příběh spojován s bohyní měsíce Selene. Mezi postavy sužované láskou zařadil Seneka i Herkula, svého oblíbeného hrdinu, syna smrtelnice Alkmeny a boha Jupitera, který Herkulovu počestnou matku musel svést v podobě jediného muže, kterému neodolala, totiž jejího manžela Amfitryona. Herkules sloužil Omfale, lydské královně, a v tomto milostném otroctví odložil všechny znaky své mužnosti, odíval se jako žena (zde dokonce si obouvá římskou obuv, používanou v komediích) a vykonával ženské práce. Dokonce i v Lydii a Persii, což jsou pro antický svět země proslulé svou zženštilostí, všichni vidí úpadek Herkula, který kdysi byl schopen nést na svých bedrech tíži světa, když si vyměnil místo s Atlantem.

Lásce ovšem podléhají nejen bohové, ale celá příroda – což ostatně najdeme v obecnější rovině už u Vergíli: *amor omnibus idem*, láska je stejná pro všechny (*Zpěvy rolnické* 3,244) a ještě známější *omnia vincit amor*, nad vším zvítězí láska (*Zpěvy pastýřské* 10,69).

Třetí jednání (verše 358-735)

Třetím jednáním děj vrcholí v konfrontaci Hippolyta s chůvou a Hippolyta s Faidrou. Setkání dvou hlavních hrdinů a Faidřino otevřené vyznání lásky mělo svůj předobraz patrně v první verzi Euripidova *Hippolyta*, nazývaného *Hippolytos Kalypomenos*, Zahalený Hippolytos.

Děj otevírá chór, který v řeckém dramatu podobným způsobem uváděl na scénu nové postavy, u Seneky však je ojedinělý. V této hře vstoupí do komunikace s postavami ještě několikrát (824nn, 989nn, 1154nn), takže jeho funkce není omezena pouze na zpěv písní. Je otázkou, zda zůstává přítomen, nebo zda opouští scénu – z veršů 599-601 vyplývá, že postavy jsou na scéně samy, takže chór možná odešel po chůvině modlitbě k Dianě, která je již druhou invocací v této hře.

Modlitba je velmi tradiční, obsahuje obvyklé oslovení Diany jako bohyně lesů a hor (podobně čteme u Catulla i Horatia) a její ztotožnění s Hekate. Ta je *triformis*, s trojí podobou, neboť je spojena s Lunou, Dianou a podsvětím, takže ztělesňuje síly nebeské, pozemské i chthonické. Dalším ustáleným člán-

kem modlitby je prosba o pomoc (zde prosba o zkrácení Hippolyta), přání zdaru pro bohyni (obtížně srozumitelné narážky na thessalské kouzelnice, které prý uměly snést Lunu z oblohy, a pastýře Endymiona, který se stal slavným pouze díky lásce bohyně).

Nástup Hippolyta je překvapivý. Ačkoli byl již v 2. aktu označen jako *ferus*, divoký (v. 240) a chůva vytváří představu jeho nepřístupnosti, jeho první slova k chůvě svědčí o jeho empatii, stejně tak se na počátku chová k Faidře velmi jemně. Jeho povaha je odvozována od divoké povahy jeho matky, Amazonky Antiopy. Ta není ani u Euripida, ani u Ovidia s Theseem řádně sezdána. U Seneky však není pochyby o tom, že byla jeho ženou a že Hippolytus je legitimním dědicem. Není tu vysvětleno, proč ji Theseus zabil, podle některých zdrojů (Plutarchův životopis Thesea 28) byla příčinou vraždy právě Faidra, s níž se chtěl Theseus oženit (v jiných verzích bojovala po Theseově boku a padla v boji s Amazonkami, které přitáhly na Athény). Nicméně Antiopa Thesea milovala, neboť nechala názvu jeho potomka, ačkoli všechny děti mužského pohlaví Amazonky zabíjely. Hippolytův život poznamenala i zkušenost s druhou ženou jeho děda Aegea, Medeou, kterou považuje za prototyp všeho zla. Podle jedné z variant mýtu se Medea za Aegea provdala, aby zajistila svému a Aegeovu synu trůn. Pokusila se pak otrávit překážejícího Thesea. Hippolytova reakce na chůvino přemlouvání je směsí literárních asociací (především popis tzv. zlatého věku), ostré společenské kritiky (ve kterém někteří badatelé vidí ozvuk dobové politické situace) a totálního mizogynství, které se projevuje jak v programovém odmítnutí celého ženského plmenu, tak odvržením Faidry.

Druhá píseň chóru (verše 736-823)

Píseň o Hippolytově kráse a nástrahách, které jí hrozí, je pevně svázána s koncem předešlého jednání, v němž Hippolytos prchá z Athén. Je psána v různých metrech (daktylský, sapfický a askepiadský verš, glykonej), jejichž střídání se zdá být jen projevem autorovy touhy předvést metrickou dovednost, protože změna verše nesignalizuje zásadní emocionální změny, snad jen verše 761-3 odkazují metricky i jazykově k Římanům známým veršům Ovidiovým a Horatiovým. Např. verše o kráse, která netrvá věčně, prchá a je tak dvojsečným dobrodiním pro smrtelníky (*Anceps forma bonum mortalibus*) jistě naráží na Ovidiův výraz *forma bonum fragile est* (krása je křehké dobrodiní) v *Umění milovati* 2,113. Mnohé myšlenky najdeme rovněž v Senekových prozaických dílech – tak čteme v *Listech*, 24, 20 *Cotidie moritur; cotidie enim demitur aliqua pars vitae*, Denně umíráme, denně ztrácíme kus života.

V písní, která předznamenává žal nad zkázou Hippolytovy krásy (viz pak pasáže ve zprávě posla, v žalu, který projevuje jak Faidra, tak Theseus), je samozřejmě ukryto několik mytologických příběhů, které nejsou na první pohled patrné. V jediném verši je vyjádřena poklona Theseovi: Ariadna, kterou opustil na Naxu, by mu prý dala přednost před samotným Bakchem (v.760). Nezbedné vodní nymfy Najády, které i v pustině ohrožují muže, takovým způsobem totiž odlákaly Herkulova miláčka, krásného chlapce Hyla, kterého Argonauti poslali pro vodu. Najáda se do něho na první pohled zamilovala a stáhla jej k sobě (v. 781). Diana shlíží z nebe na smrtelníky tak jako na svého milého Endymiona (stejně jako v 1. písní sboru). Podruhé tu zazní narážka na thessalské čarodějnice, jejichž čary mohly být zaháněny kovovým zvukem cymbálů a vřískotem trubek, nová je pověst o tom, že obyvatelé Arkádie se domnívali, že jsou prvními lidmi vůbec, a že tedy byli přítomni i stvoření Luny.

Čtvrté jednání (verše 824-958)

Chór otevírá tento akt výpadem proti Faidře. Je seznámen s jejím plánem, ale nesdílí jej. Po vzoru řeckých chórů představuje přichoziho, Thesea, který se vrací z podsvětí špinavý a zanedbaný. Chór jej přirovnává k mladému Pirithoovi, jeho kumpánu v podlé výpravě, takže dává najevo, co si o jeho katabázi myslí. Přesto a vzdor tomu, co o něm dosud víme, Theseus se chová velmi důstojně jako skutečný vladař.

Vrcholná scéna konfrontace Thesea a Faidry nemá obdobu v zachované Euripidově tragédii, kde se Theseus dozví o tom, co se údajně stalo, prostřednictvím dopisu, který mrtvá Faidra zanechala. Scéna je gradována: Faidra nejprve odmítá sdělit důvod k sebevraždě, Theseus hrozí násilím chůvě, Faidra proto kapituluje, teprve pak ukáže Hippolytův meč a obviní jej. Dramatičnost scény podtrhuje i stichomythie, prostředek, který hojně užívá řecká tragédie, ale u Seneky jej nacházíme v poněkud menší míře, zato však velmi úderně a dokonce ještě abruptněji. Vzpomeňme na Medeu s proslulou ostrou výměnou mezi ní a chůvou v jednom verši: *Medea! Fiam! Mater es! Cui sim vides* (Médeo! Budu jí! Jsi matka! Však víš, čí!). Faidřina stejně ostrá odpověď na Theseovu otázku *Quod sit luendum morte delictum indica?* (Co je to za zločin, že si žádá smrt?) je příznačná: *Quod vivo* (Jen to, že žiju). Život je totiž *delictum* a *monstrum*, zločin a ohavnost a žít znamená být uzavřen do kruhu utrpení. Touha po smrti je pak součástí tohoto tragického života. Není zcela jasně, kdy odchází Faidra ze scény. Mnozí badatelé předpokládají, že už není přítomna, když se rozružený Theseus obrací ke svému otci, bohu Neptunovi, který mu slíbil splnit *vota terna*, tři přání. Podle Seneky již dvě vyčerpal – první dvě byla spojena s unikem – z Troizeny a z labyrintu na Krétě. To třetí se ukáže být *quom triste*, smutný dar. Theseus vyvolává svého otce obřadně třikrát a je zmaten, že se mu nedostává okamžité odpovědi. Ta však hned v dalším aktu následuje.

Třetí píseň chóru (verše 959-988)

Taková podobná filozofující zamyšlení nalézáme v Senekových tragédiích často – v *Trojánkách* je to úvaha o smrti (371nn), v *Oedipovi* o osudu (980nn), v *Agamemnonovi* o štěstí (57nn), v *Thyestovi* o pravé vládě (336nn). Zde *Natura*, Příroda, je nejdůležitější silou vládnoucí světem, je ztotožněna s *divina ratio*, božským rozumem, je to *prima omnium causa*, prvotní příčina všeho, *omnium parens*, matka všeho. Někdy je s ní ztotožněn i Jupiter, *divum pater atque hominum*, otec bohů a lidí: není příroda bez boha (*natura sine deo*), ani není bůh bez přírody (*deus sine natura*), je to jedno a totéž, liší se jen ve funkci (*O dobrodiních* 4, 7-8). Tamtéž je ztotožněna i s osudem (*fatum*) a štěstěnou (*fortuna*), v této písni chóru (psané v anapestech) je však Fortuna slepou silou, sloužící špatným cílům.

Páté jednání (verše 989-1122)

Výstup posla, který je vždy anonymní, patří k Senekovým oblíbeným prostředkům, ale je užíván v různých tragédiích různě. Jen jedna z jeho her, *Šilicí Herkules*, posla nemá, ale nahrazuje ji svým způsobem Theseovou zprávou o podsvětí ve 3. aktu. Výstupy mohou být dlouhé a nepřerušované, jako právě zde, nebo v tragédiích *Oedipus* a *Agamemnon*. Jindy bývá naopak řeč posla přerývaná otázkami jako ve *Foiničánkách* a v *Medei*. Byly oblíbené u římských čtenářů či diváků trénovaných v poslouchání dlouhých rétorických projevů. Nejde tu (stejně jako v 1. aktu) o reálnou topografii Řecka, kterou

právě proto v překladu poněkud potlačujeme: není možné z Athén vidět ani Kyklady, kde by se mohl vynořit další ostrov, ani sídlo boha Asklepie v Epidauru, skály loupežníka Scirona někde u Megary nebo isthmijskou šíji. Detailní popis monstra vynořujícího se z moře je možná Senekovou inovací – nečteme nic takového ani u Eurípida, ani u Ovidia. Podivné zvíře (*monstrum, belua*) je také označeno jako *taurus* (býk), což asociuje i býka, s nímž zplodila Pasifae obludu Minotaura. Hippolytův pád pak má svůj předobraz v první knize Ovidiových *Proměn*, kde je líčena odvážná cesta a tragický konec Apollonova syna Faethonta, který si vyžádal otcův vůz, ale nedokázal jej po obloze řídit. Poslova řeč, plná odboček a mytologických narážek však překvapivě skrývá i starou zkušenost s divokostí moře a připomíná poněkud řádění tsunami. Téměř sadistické líčení Hippolytovy smrti, které trochu pokračuje hranice pravděpodobnosti, je svědectvím dobové záliby v krutosti, které podléhají i jiní autoři (mimochoodem podobně, byť krátce, líčí roztrhání Orfeova těla Vergilius v *Zpěvech rolnických*).

Čtvrtá píseň chóru (verše 1123-53)

Ůda na Fortunu má v antické literatuře a umění své místo již od 5. století př.n.l., kdy je jako Tyché představitelkou vrtošivé a amorální síly, která vládne smrtelníkům jako Štěstěna i jako Náhoda. V římské době byla velmi ctěna, jak svědčí její svatyně v Praeneste a v Antiu i ve vlastním Římě. Její kolo (*rota Fortunae*) se od té doby stále otáčí a prostřednictvím Boethiovy *Útěchy z filozofie* přešla postupně do středověku a dalších dob. I zde se kolo otočilo: Theseus se sice dostal z podsvětí na denní světlo, zato jeho syn právě sestupuje dolů, takže účet Plutonův je vyrovnán.

V ódě jsou použita nejrůznější metra (verš asklepijadský, anapestický, sapphický, ferekratejský aj.), není však formována stroficky.

Šesté jednání (verše 1154-1280)

Závěrečný akt Senekových tragédií je s výjimkou *Trojaneck* vždy věnován konfrontaci hlavních postav. Faidřino pozdní přiznání je završeno její sebevraždou, která je provedena na scéně. To je nejen proti zvyklostem řecké tragédie, která umísťuje násilné činy – snad jen s výjimkou Aiantovy sebevraždy – vždy za scénu, ale i proti Horatiuvi, jenž hlásal, že takové věci se nemají dít *coram populo*, tváří v tvář obecnstvu (*List k Pisonům* 185). Seneka se naopak nerozpakuje násilí na scéně užívat: Medea opravdu zabíjí děti na scéně, Iokasta spáchá sebevraždu před očima diváků, Thyestes pojídá pokrmý připravené z masa jeho zavražděných synů.

Pozdní poznání vyvolá u Thesea vlnu sebeobviňování i s nezbytnými mytologickými exkurzami. Pozoruhodné je, že ve verších 1201-1212 dochází k zásadní změně metra, jamb je vystřídán litanickým trochejským tetrametrem, který sebou nese větší emocionálnost a Seneka jej použil v tomto smyslu rovněž v tragédii *Medea* (740-51, tam Medea vyvolává bohy a duchy) a *Oedipus* (223-32, tam Creon podává zprávu o návštěvě delfského orakula). Theseovo přání po potrestání zní rovněž v lamentaci dalších hrdinů – šilicího Herkula, Oedipa a Thyesta. Tak jako v 1. písni chóru a v 5. jednání i zde je jedním z leitmotivů Hippolytova krásy, která je příčinou jeho zhouby.

Závěrečnou dlouhou řeč Theseovu někteří vydavatelé přerušují a verše 1256 až 1261 připisují chóru, což se mi jeví – vzhledem k aktivitě chóru v této hře – logické, a proto toto řešení přijímám.

Eva Stehlíková